

de nordiska ländernas bestånd undersökts – i Sverige naturligtvis av Bengt af Klintberg, men även Åke Davidsson och Christina Sjöblad har intresserat sig för äldre stamböcker. Carola Ekrem har som förste arkivarie vid Svenska litteratursällskapets folkkultursarkiv i Helsingfors haft en guldgruva att ösa ur när hon nu presenterar den svenskspråkiga traditionen i Finland. I arkivet finns många äldre minnesböcker, några knutna till kända familjekretsar som Topelius och Runeberg. Carola Ekrem har valt ut ett mindre antal poesialbum att presentera i sin helhet, satt in dem i sitt personhistoriska sammanhang, kort redogjort för genrens historia liksom för tidigare forskning. Större delen av volymen upptas av en noggrann genomgång av diktmaterialen ur en mängd aspekter. Det som gör hennes bok extra tilltalande är dels de många tidstypiska illustrationerna, dels den extra information som tillkommit genom utsända frågeformulär (det sista från 1999), där ägarna till poesialbumen (eller minnesböckerna, som de kallas i Finland) fått berätta om sitt album och eventuellt donera det till arkiven.

De inkomna svaren vittnar om ungdomens svåra balansgång mellan längtan efter att vara unik och kravet att inte avvika från mängden. Valet mellan konformism och originalitet drabbade inte bara albumets ägare utan varje skribent och lösningarna varierade starkt. Vuxna skribenter som föräldrar och lärare måste välja sina visdomsord med omsorg, några retirerade till bibelord och psalmverser, andra höll sig till sin favoritpoet. Barnen kunde i värsta fall be äldre kvinnliga släktingar om hjälp, men de flesta hade sina preferenser klara. Några älskade just det åldriga tonfallet i rader som ”Lär dig livets stora gåta/ älska, glömma och förlåta”, andra var så angelägna om att deras poesialbum skulle bli precis så som de ville att de för varje skribent förestavade en vers och själv klistrade in ett passande bokmärke på motstående sida. En populär flicka skulle ha sitt album fullt och det ansågs inte passande att ”trängas” om det fanns tomma uppslag kvar. I värsta fall fick man ta husdjuren till hjälp och stoppa pennan i handen på sin hund eller katt...

Traditionen med poesialbum och minnesböcker tycks ha hållit sig levande under hela 1900-talet trots att de kompletterats med gästböcker, ”frågor-och-svar” och mer anspråkslösa dikthäften. På 1960-talet blev nya böcker med färdiga frågebatterier populära: *Mina vänner*, *Vänner emellan* eller *Mina klasskamrater*. Där fick man bekänna sin älsklingsfärg och sina framtidsplaner i en smått komisk blandning av högt och lågt. När Kittyböckerna härjade ville alla flickor bli privatdetektiver,

men ofta dominerar traditionella yrken och svar. Några av informanterna berättar att man nästan alltid kontrollerade vad andra skrivit för att inte tycka annorlunda. Särskilt musikmaken var en känslig fråga där modet snabbt skiftade. Men när den högsta önskan skulle formuleras greps man ibland av uppriktighet (tänk om önskan skulle gå i uppfyllelse) och plitade ner en cykel eller fred på jorden och man svarade ofta ärligt på det värsta man visste – från leverkorv till krig.

Böckerna med frågebatterier har varsamt förnyats genom tiderna, stjärntecknen har smugits in liksom ”chans-på-frågor”, och på 1990-talet har de fått sällskap av s.k. slambooks där ägaren själv hittar på frågorna och kan bli mer närgången men också mer fantasifull. Och naturligtvis har även detta medium för tonårskulturen tidsensligt klivit över till internet. Följ traditionens vidare öden på www.teensforum.com

Elisabeth Mansén, Lund

Lena Liepe: *Den medeltida kroppen. Kroppens och könets ikonografi i nordisk medeltid*. Nordic Academic Press, Lund 2003. 270 s., ill. ISBN 91-89116-49-6.

Den svenska konstvetaren Lena Liepe, vars förtjänstfulla avhandling (1995) handlade om skånsk träskulptur under medeltiden, har sedan hon flyttade till Tromsø ägnat sig åt åtskilliga analyser av såväl nordnorska stenkyrkor som kroppsligheten i Nordens äldre bildkonst. Det senare intresset resulterade 2003 i en ambitiös och välskrivna monografi vid namn *Den medeltida kroppen. Kroppens och könets ikonografi i nordisk medeltid*.

Fokus i Liepes nya bok ligger på bildkonst i (inte nödvändigtvis från; även importarbeten ingår i studien) Norden under perioden från 1100-talet till 1500-talet. Med tanke på ämnets kvantitativa omfång har hon begränsat analysen till ett urval mot bakgrund av sin egen kunskaps-horisont. Boken är indelad i tre huvudkapitel. Det första handlar om en mängd målningar från början av 1500-talet i Krämarkapellet i Sankt Petri kyrka i Malmö. Det andra är en analys av tre monument: ett frontalt från danska Ølst, ett frontalt från Odda i Norge samt Sankt Henriks berömda sarkofag i finska Nousis. Slutligen följer en studie av mötet mellan samtidens idéer om den faktiska kroppen och bilden av kroppen mot bakgrund av danskt kalkmåleri från 1100-talet till 1500-talet.

Den allmänna utgångspunkten är dels bildframställningarnas stora olikhet jämfört med nuvarande kulturytt-

ringar – känslan av att betrakta något ”annorlunda”, dels det faktum att nästan alla medeltida bilder bör tolkas som element inom ramen för ett teologiskt teckensystem. Det är en spännande utmaning för Liepe att ”avtäckade betydelse som bilderna har kommunicerat”. Därvid utgår hon även från Sarah Beckwiths konstaterande att kroppen är en arena för förhandling av social identitet, att kroppen utgör det medium genom vilket individ och samhälle blir materialiserade och sätts emot varandra. Liepe vidareutvecklar Beckwiths resonemang till att fokusera på *bilden* av kroppen som en del av en offentlig förhandling om kroppens roll som social katalysator och symbol. Däremot avstår hon från att ge sig in i en djuplodande diskussion om hur kroppen som sådan fungerade i det medeltida samhället. Detta är förvisso att beklaga, men under rådande omständigheter är det fullt förståeligt – boken snarast vinner i vetenskaplig pregnans på sin strikta fokusering.

Det är omöjligt att här ge mer än en hastig översikt av den rikt illustrerade bokens innehåll. I Sankt Petri-avsnittet diskuterar Liepe hur bilderna kan delas upp i betydelsebärande kategorier, exempelvis med utgångspunkt i helighet, nakenhet och idealkroppslighet. I det andra huvudkapitlet studeras kroppens språk – form, komposition, positioner, gester, mimik, attityder, kropparnas inbördes samspel etc. – i detalj. Liepe poängterar att vi är tvungna att mobilisera epokens egna kulturella signaler för att inse hur meningar under medeltiden byggdes upp med visuella medel. I den sista analysen står kön och sexualitet i centrum för resonemanget, detta eftersom kyrkan ställde betydande krav på denna punkt, krav som avspeglas även i bildkonsten. Genom att studera bilderna öppnar vi en väg till förståelse av patriarkatets natur.

Ur medeltidsforskningens perspektiv har Liepe gjort ett förtjänstfullt arbete som ingen kulturhistoriskt intresserad medievalist på våra breddgrader kan ignorera. I ett vidare perspektiv formar sig hennes undersökning till en kraftfull plädering för bilden som källa till kunskap om det förflutna. Liepe illustrerar genom sina analyser tydligt vilken kraftfull potential som ligger i historisk forskning centrerad kring bilder. Om vi tar dem på allvar och inte ringaktar detaljerna öppnar sig en värld av ny kunskap. Det starka patos för bilden som historisk källa som ligger till grund för analyserna i *Den medeltida kroppen* gör (eller borde åtminstone göra) boken högt intressant även för forskare som är lindrigt intresserade av danskt kalkmåleri och medeltida sarkofager. För eller senare måste alla vi textforskare – jag räknar mig själv till denna väldiga kategori – komma ur den skrivna

textens tvångströja, om inte annat för att vi går miste om så många alternativa inkörspår till det förflutna om vi slentrianmässigt vägrar befatta oss med dess bilder. Om vi på allvar strävar efter att förstå det förflutna i alla dess mångskiftande former och verkligheter måste vi låta alla tillgängliga källor, även bilderna, tala till oss. Att medvetet välja bort visuella illustrationer är detsamma som att välja bort alla dessa brokiga sammanhang, att indirekt vägra utveckla de humanistiska vetenskaperna. Genom sin nya bok har Lena Liepe på ett övertygande vis satt den historiska bilden i högsätet, och jag kan bara hoppas att fler än konstvetare och redan frälsta medeltidsforskare tar till sig budskapet.

Dick Harrison, Lund

Susanna Hedenborg och Ulla Wikander:
Makt och försörjning. Studentlitteratur,
Lund 2003. 223 s. ISBN 91-44-04220-5.

I den nyutkomna boken *Makt och försörjning* ger sig författarna Susanna Hedenborg och Ulla Wikander i kast med de senaste 200 årens förhållande mellan könen i Sverige med ledorden förändring och makt, och med kvinnligt och manligt. Boken är i första hand en lärobok i vad som uppfattas och uppfattats som kvinnligt respektive manligt arbete, dvs. genusarbetsdelningen, och hur detta förändrats från slutet av 1700-talet fram till idag. Författarna är verksamma som forskare och lärare i ekonomisk historia vid Uppsala resp. Stockholms universitet och det var under arbetet med kursen *Kvinnor, män, makt och försörjning* vid Stockholms universitet som författarna fann att det saknades en grundbok som på olika sätt belyste de här frågorna. Boken vänder sig därför också i första hand till studenter i historiska ämnen vid universitet och högskolor, men fungerar också bra för alla som är intresserade av kön- och genusrelaterade frågor. Boken har dessutom en betydligt större bredd genom att lättillgängligt och intresseväckande diskutera och visa hur kvinnors och mäns arbetssituation och arbete organiserats och förändrats under de senaste två århundradena.

Bokens första avsnitt, ”Historiesyn och perspektiv”, leder speciellt den oinvigda läsaren in bland stundtals omfattande diskussioner, som genusbegreppet och hur synen på vad som ansetts som ”arbete” förändrats över tid.

Just omtanken om den ovana läsaren är genomgående stor i boken. Författarna redogör nog för olika resonemang och introducerar begrepp som genuskodning,